

כאיל תערוה

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא

מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

מספריו הק' ומכתבי תלמידים

גליון 46 פנחס

מתורת הפרשה

פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתו מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי. (פנחס כה, יא)

ומבואר במדרש דאומות העולם טענו אחר מתן תורה למה זכו ישראל להתקרב יותר מכל האומות, אמר להם הקב"ה שיביאו ספר יוחסין שלהם, כי ישראל שמרו על טהרת משפחותיהם משא"כ הם. וכשחטאו בשטים שמחו אומות העולם, כי עכשיו גם ישראל נפרצו בעריות, ובוה שנגף אותם וכלו הציל את העם מכלי רוחנית ומכלי גשמית.

ובגמ' סנהדרין פ"ב ב' מבואר כל המעשה איך שהי' הנסים, שבא מלאך והרים את המשקוף, ובא מלאך ונגף בעם שיהיו טרודים ולא יזיקו לפנחס, עד שחבטן בקרקע ואמר על אלה יפלו כ"ד אלף, ויתפלל לא נאמר אלא ויפלל. פרש"י שעשה ריב עם הקב"ה. ובקשו מלאכי השרת לדחפו, אמר להם הקב"ה הניחו לו קנאי בן קנאי הוא, משיב חמה בן משיב חמה הוא. ופרש"י דלוי קינא על דינה להוציאה מבית שכם, משיב חמה בן משיב חמה זהו אהרן דכפר עם הקטרת.

ולכאורה משמע דזה הי' חטא גמור מה שהוא קנאי, וצ"ב לפ"ז מה התירוץ שהוא קנאי בן קנאי, דמ"מ הא חטא, ואיך יתכן שהקב"ה כ"כ משבח ויכפר על בני ישראל. ובילקוט ר"פ פינחס איתא דכפר לא נאמר אלא ויכפר דעומד תמיד ומכפר ואיך זה יתכן עם חטא. והנה מצינו בפי' וירא [י"ח כ"ה] שאע"פ אמר להקב"ה חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט, ולא מצינו שהי' על זה קפידא. וכן חנה ג"כ דברה דברים חזקים בתפלתה, כדאיתא בברכות ל"א ב', ומ"מ לא מצינו שזה נחשב חטא, כי במה דאמרינן ביבמות ס"ד א' שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים כלול בזה אפילו אם יתפללו עם טענות.

לכן נראה דכאן לא הי' תביעה מצד עצם הטענה, אלא הלא הוא עשה מעשה קנאות וקידוש השם במסייג, ובסוף אמר בתקיפות כזאת שהי' יכול להראות כאילו מעורב בזה קצת מהאנוכיות. ואע"פ דזה הי' ידוע שכונתו לשמים, דהא מלאכי השרת הרימו את המשקוף ונגף בעם כדי להטרידם, הרי הכל נעשה לסייעו בהקידוש השם, אבל כיון שלבסוף הי' נימא של חריפות ותקיפות הי' כבר מקום להשמע שיש בו חלק של אנוכיות, ועל זה בקשו לדחפו. ומה הוא לדחפו - או שלא ישיג מדריגתו הנוראה, או לדחפו לגמרי, עכ"פ הוצרך הקב"ה לומר הניחו לו, קנאי בן קנאי משיב חמה בן משיב חמה, שיש בזה רק לשם שמים ואין בה קורטוב של תערובות דבר אחר. ולדעת עומק הדברים עד האמת כבר לא היו יכולים להבין, כי הי' בין זה ובין האמת לאמיתו חוט השערה, מה שלמלאכים כבר לא הי' באפשרות להבחין, רק הקב"ה בעצמו.

והנה הדברים מבהילים! בן אדם שמוסר נפשו על קדושת השם, והוצרך כ"כ הרבה נסים שינצל, וגם עזרו לו מן השמים בסייעתא דשמיא למעלה מן הטבע, ואחרי הכל הי' ס"ד שיתכן שמעורב בזה תקיפות קצת אשר איננו טהור לגמרי, ואז הי' יתכן לדחפו, ורק הקב"ה שידוע ובוחר לבבות וידוע טוהר מחשבתו הוצרך להעיד שזה איננו כן, אבל לולא זאת הי' נדחף, ובכל אופן לא הי' זוכה לכל מה שזכה. אף כי הדברים רחוקים ממדריגתו, מ"מ כל מה שנשתדל קצת להיטיב מחשבותינו, לטהרם לזקקם לצרפם, יהי' לנו להועיל, לנו ולנפשותינו. ויתן ה' שנזכה לזה. (ימלא פי תהלתך ח"א עמי נ"ה)

ושם איש ישראל המכה אשר הכה את המדינית זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעני. (פנחס כה, כד)

בפנים יפות ס"פ בלק כתב הטעם דמשה לא הרג את זמרי, דהנה מבואר בחז"ל דנעשה נס שלא נטמא פנחס, וא"כ היה קרוב הדבר כשימותו שיטמא באהל ובמגע, ומשה כה"ג היה, ע"כ צוה לפנחס, דגבי מת מצוה אמרינן דאם איכא כהן גדול וכהן הדיוט יטמא כהן הדיוט. עכ"ד. והעיר הגראי"ל שליט"א, דרק לענין עבודה משה היה כהן גדול, אבל לענין ליטמא למת אין משה רבינו נחשב כהן, ואדרבה הרי משרע"ה נטל עמו את עצמות יוסף, וצ"ב דברי הפנים יפות. (נאות אפרים)

ובהאי קושיא אמאי משה לא קינא בעצמו. תירץ רבינו שאם משה רבינו היה הולך להורגו היה בזה משום חילול ה', ע"פ מה דאיתא במדרש כל המעשה שם איך היה עיויי"ש. (שיעורי הגר"י קלאר שליט"א ערכין כא, ב)

אך בגורל יחלק את הארץ לשמות מטות אבתם ינחלו. (פנחס כו, נה)

הקשיתי קמיה דהגראי"ל שטינמן על מה נתארך להם החילוק במשך שבע שנים, הרי כבר הי' ידוע להם כל אחד מהו חלקו. ואמר הגראי"ל שטינמן שהיו עסוקים במדידות עד היכן מגיע כל חלק. ואמנם עצם הדבר צ"ב, שיש בתורה פרשת כיבוש וחילוק בפרשת ראה, וכל זה לא היה רק לשנים וחצי שבטים, כמבואר בכ"מ שלשבת ראובן וגד וחצי שבט מנשה כבר קיבלו חלקם ע"י משה רבינו בעבר הירדן מזרחה, ויהושע ב"ד שנה דכיבוש וחילוק נתן לעוד שנים וחצי שבטים, ושאר השבע שבטים נקבע חלקם אחר כך עפ"י גורלות כמבואר, וא"כ יוצא שכל הכיבוש וחילוק לא היה אלא לשנים וחצי שבטים. ויל"ע בכל לשונות הפסוקים בפרשת ראה ועברתם את הירדן וישבתם בארץ וכו' דמשמע שזהו עיקר הכיבוש וחילוק. (שיעורי הגר"י קלאר ערכין כז, א)

לעילוי נשמת הרב מיכל בן מרדכי הירש זצ"ל נלב"ע י"ז תמוז תשט"ו

מתורת הפרשה - חכמים וכבוד חכמים

ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל. (פינחס כז, כ)

הסכמה לקונטרס כבוד חכמים

בס"ד. הנה חז"ל הפליגו מאד בענין כ' חכמים, ומ"מ הדבר רופף, וצריך מאוד חיזוק, לכן מאוד חשוב הני מילי מעלייתא שנתקבץ עי"י... מכמה דוכתי כדי להרבות בזהירות כבוד חכמים, והמכבדם יזכו בבנים יראי השם ותלמידי חכמים. ומהו תלמיד חכם כתב ביו"ד סי' רמ"ג בין שתופס ישיבה או לא, רק שמוחזק לתלמיד חכם בדורו שיודע לישא וליתן בתורה, ומבין בדעתו ברוב מקומות התלמוד ופירושו ובספרי הגאונים. ועין בש"ך רמ"ד ס"ק ב' דמי שמופלג בחכמה משאר העם חייב לקום מפניו. ט"ו מרחשון תשס"ט. אהרן יהודה לייב שטיינמן

הסכמה לספר לשעה ולדורות

בס"ד אור ליי"ח שבט תשנ"ב בני ברק יצ"ו
לכ' הרב וכו' מחבר ספר לשעה ולדורות שלומו ישגא עד מאד.
אשר ביקש ממני הסכמה על הספר הנ"ל, היות שאני נמנע מלבוא בהסכמה מכמה טעמים הנני בזה בדברים הבאים: הן מלפנים בישראל בכל הדורות למרות היותם נפוצים בכל ארצות תבל, מ"מ היתה משאת נפשם, לבחור לראשם רב גדול בתורה ויראה, שעל ידו יוכלו לילך לבטח בהנהגת הציבור והיחיד.
אמנם בדורות האחרונים גברו בציבור אלה אשר בזדון פרצו את זה, והתחילו בהרבה מקומות למנות ראשים אשר העיקר לא הי' גדלות בתורה וביראת השם, ובחרו בעסקנים ובמטיפים במקום גדולים בתורה. ועי"י נהי' שתי רעות, א' שגם אלה אשר רצו להתחמם לאורם של חכמי התורה לא הי' להם כ"כ האפשרות, גם עי"י נתמעטו לומדי התורה בקדושתה.
ובזמן האחרון אשר המסובב הסיבות סיבב תהפוכות גדולות בכל המדינות, ניתק לחלק גדול מעמינו ההמשך מהדור האחרון, ודבר כזה להיות כפוף לדעת גדולי החכמים, אשר הי' כדבר המובן מאליו, גם זה צריך לחדש מחדש, ובכן ספר אשר מביא דעת גדולי התורה בענין זה הוא דבר הצריך מאד.
והיות שהספר מביא רק דברים מגדולי הדורות אינו צריך להסכמה, והנני בזה רק לברכו שחפץ ה' בידו יצליח שספר זה יביא לזיכוי הרבים ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים. אהרן יודא ליב שטיינמן

גדול הדור

פעם שאל הגי"ר אליקים שלזינגר את מרן החזון איש ז"ל אם יודע שהוא גדול הדור. ומרן ז"ל השיבו שיודע שכן הוא, אבל אילו היה אחר במקומו היה מגיע ליותר מזה. ונשתומם רבינו על שהעיו במרן ז"ל לשאלו על כך. (אעלה בתמר)

זהירו בגחלתן

בישיבת תפארת ציון שבבני ברק למדו מתחילה בשפת האדיש, ומרן החזון איש ז"ל רצה שיקבלו לישיבה תלמידים ספרדים, ושאלו אותו הרי לומדים באדיש, והשיב שמעכשיו והלאה יפסיקו ללמוד באדיש ויקבלו את הבחורים הספרדים גם כן. ובא באותו זמן קנאי אחד ואמר למרן ז"ל שהוא מוחה על זה שעוברים ללמוד בשפה העברית, והדבר חרה למרן ז"ל, ואומרים שהלה לא הוציא את שנתו ר"ל. ואמר רבינו, שבאמת זו חוצפה נוראה, הלא מי הוא האיש הזה בכלל, הלא אינו יודע ללמוד אפילו עשירית ממרן ז"ל, והוא בא להגיד דיעות ולמחות במרן ז"ל, הוא בא לומר מה לעשות. (אעלה בתמר)

לא נראה שהארץ בוערת

ועוד היה מעשה בזמן שהביאו לישיבה פלוגית אחד מאנשי השלטון של החילונים, ובא אחד ואמר למרן החזון איש ז"ל שהארץ 'בוערת', ומרן ז"ל השיבו כך: לך נראה שהארץ בוערת, ולנו לא נראה שהארץ בוערת. והנה זה ממש חוצפה, שבא יהודי רגיל ואמר למרן ז"ל כך, וכי סבור שהוא יותר ירא שמים ממנו, ומה מרן ז"ל ענה לו, שום דבר, רק אמר לך נראה ככה ולנו לא נראה כך, וזו דרגה נוראה. וכן אומרים חז"ל, על יעקב אבינו, כשהיה אצל לבן ורימה אותו כ"כ הרבה רמאויות, ומה ענה לו למה החלפת משכורתי עשרת מונים, לא יותר מזה! [וכלי' המדרש קפדנותן של אבות ולא ענוותנותן של בנים, פיוסין הוא מפיס לחמיו] (שם)

דירת רב העיר

סיפר רבנו: סח מרן החזון איש ז"ל, שיש אנשים מחוג מסויים שסבורים, שאם רב העיר אינו דר בדירה חשובה ומפוארת הרי זה בזיון לכבוד התורה, וחילול השם, ואמר לי מרן ז"ל: אני אומר בזה להיפך, דאדרבה אם יהיה לרב העיר דירה מפוארת זה יהיה חילול השם, והבזיון הגדול לכבוד התורה. [ובספר שערי איש הנדפס בתחילת ספר שערי אהרן או"ח ח"ד הביא ד"ו בשם רבנו, והוסיף שאמר רבינו, שאע"פ שכך הרב צריך להיות סבור, אבל הציבור יתכן שצריכים לסבור שכן מגיע לרב דירה נאה.] (אעלה בתמר)

תקופת ההדייטים

אמר רבינו שאמר חזון איש שבסוף כל תקופה, כשהדורות מתמעטים והולכים, הקב"ה שולח נשמה גבוהה מאוד, שלא לפי מצב הדור, כדי שירומם ויגביה את כל הדור עמו. והביא רבינו בשם החפץ חיים שהסימן לדעת מתי נסתיימה תקופה ומתחילה תקופה חדשה, כשקם אדם גדול מאוד שכמה דורות שלפניו לא היה כמותו, וכשנסתלק מן העולם יש ירידה כ"כ גדולה מחמת פער הדור לדורות הקודמים, ויודעים הכל שבה נחתם ונסתיים התקופה ומעתה מתחילה תקופה אחרת, פחותה וירודה, וכך היה בסוף תקופת האמוראים, שהיה את רב אשי שהיה גדול מכמה דורות שלפניו ומה"ט הלכה כמותו אף כנגד אמוראים שלפניו, וכשנפטר רב אשי ידעו שבה נחתם תקופת האמוראים, וכן בסוף תקופת הגאונים היה את רב האי גאון שהיה גדול מכמה דורות שקדמו לו, וכן בסוף תקופת הראשונים היה את הר"ן והריב"ש שהיו כנגד כמה דורות שלפניהם וכשנפטרו נסתיימה תקופתם. [א"ה, ועי"ע מש"כ מרן ז"ל בנדפס בקובץ אגרות ח"ב אגרת כ"ד לענין חתימת התלמוד]. והוסיף רבנו לומר, שאף תקופת האחרונים נגמרה אצל החפץ חיים ומרן ז"ל, שהיו גדולים מכמה דורות האחרונים ולא הניחו אחריהם כמותם, ובהסתלקותם ידעו הכל שבה נתמה ונסתיימה תקופת האחרונים, ועתה אנו בתקופת ההדייטים. [ובגמ' בשבת קיב, א אמרו אם ראשונים וכו' אנו כחמורים]. (שם)

שכר כבוד התורה

איתא בכתובות קג, ב. ההוא יומא דאשכבתיא דרבי נפקא בת קלא ואמרה כל דהוה באשכבתיא דרבי מזומן הוא לחיי העוה"ב. וכי התוס' שם "מזומן לחיי העולם הבא - תימה והלא כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב ופירש הרב ר' מאיר כל היכא דאמר מזומן לחיי העולם הבא היינו בלא דין ובלא יסורין". הנה מצינו גם כן במעשה דר' פרידא ערובין נ"ד ב' שזיכה את כל בני דורו לעולם הבא ושם לא הק' התוס' קושיא זו הלא לכל ישראל יש חלק לעולם הבא.

והביאור, כי שם נאמר שכל בני אותו הדור יזכו לחיי העולם הבא, ובכל הדור בודאי ימצאו אנשים שאינם ראויים לכך ובזכות ר' פרידא יזכו לחיי עולם הבא, אבל כאן, הרי מי בא לאשכבתיה דרבי, בודאי שלא באו אפיקורסים, רק יהודים כשרים, ואף שיתכן שנכשלו פעם בעבירות מכל מקום הלא כל יהודי שייך שנכשל פעם בעבירה ובכל זאת יש לו חלק לעולם הבא, ויקבל גהינום וייסורין ולבסוף יהיה לו חלק לעוה"ב, ולכן הק' התוס' מה החידוש בזה שכולם מזומנים לחיי העולם הבא.

ותי' התוס' שכל מקום שנאמר מזומן לחיי עולם הבא היינו בלי דין ובלא יסורין ותיכף נכנס לגן עדן. והכוונה היא כמו שידוע בספרים, שכל בן אדם, אפילו הצדיק הכי גדול, צריך לעבור כל מיני דינים, יש צריך לקבל כל מיני עונשין וכל מיני יסורין, כמו גהינום וחיבוט הקבר, וכאן ה' זכות מיוחדת שזכה כל אחד תיכף ומיד לחיי העולם הבא, עד כדי כך זה דבר גדול מה שבאו להלווייתו של רבינו הקדוש.

ומה גדול כל כך בזה, משמע שכיון שקהל גדול מתאספים לקדש שם שמים, והיינו כדי לכבד את התורה, שזה הרי היה תכלית בואם לאשכבתיה דרבי - לכבד את התורה, כי רבינו הק' היה מוסר כל התורה שבעל פה, וכל ששה סדרי משנה שיש לנו היום הכל נמסר על ידי רבי, ובלי תורה שבעל פה הלא אין שום דבר, וכמו שרואים כי כל אלו שרצו לקיים רק תורה שבכתב לא נשאר מהם יהודים, כי תורה שבכתב בלי תורה שבעל פה אי אפשר. - והיות שרבינו הקדוש הוא זה שמסר את כל התורה שבעל פה לכלל ישראל באו כולם להלוייתו, מפני שרצו לכבד את התורה, וכשמתאסף קהל גדול כדי לתת כבוד לתורה, זה שוקל יותר מהכל, אפילו יותר מכל העונשים שהיה צריך כל אחד לקבל, ולכן מזומנים לחיי העולם הבא מיד, בלא דין ובלא יסורין, הקב"ה שוקל שהמצוה הזאת של כבוד התורה היא גדולה יותר מהכל. (מתוך דברים שאמר רבנו בכינוס אלפים בצרפת ובסיום הש"ס אדר תשס"ה)

ואמר רבנו, שישנם בחורים שיושבים בשיעור כללי של ראש ישיבה ואינם מבינים את השיעור, כדאי להם לכוין לכה"פ שהם מכבדים את התורה שנמסרת עי"ז באופן מכובד יותר, ויהיה בידם שכר כבוד התורה. (כ"ת)

כבוד חכמים - דברים נוראים

הנה אנשים כל כך מזלזלים בדברים שבין אדם לחברו, וזה נורא ואיום! בין אדם לחברו זהו אש שורפת, ורוב העולם משחקים באש הזאת, ועל אחת כמה וכמה ביזוי תלמידי חכמים, מבזים ראשי ישיבה, מבזים רמ"ם, מבזים משגיחים, ולא יודעים שמשחקים באש. כל כך הרבה אנשים סובלים מהמחלה הזו, אמנם לא כולם, אבל יש חלק שפגעו באנשים, בתלמידי חכמים, ואמרו בגמרא שבת קי"ט ב' כל המבזה תלמיד חכם אין לו רפואה למכתו, ובעבור זה הם סובלים כל מיני יסורים שונים, צרות ומחלות קשות, ואין רפואה למכתו. רואים לדאבונינו שיש רח"ל הרבה מאוד חולים שאינם מתרפאים, ומתפללים על מה עשה ה' ככה, אך התשובה היא בדברי חז"ל הללו - כל המבזה תלמיד חכם אין רפואה למכתו, וזה כפשוטו, אין רפואה למכתו.

כל זמן שאדם לא מקבל מכה הוא אינו חושב שצריך לבקש מחילה, רק כשמתחיל לסבול נזכר לבקש סליחה. כסדר היו באים לבקש ממרן הגרא"מ שך זצ"ל מחילה, אנשים התחילו לסבול כל מיני צרות ואחר כך היו רצים לבקש מחילה. יש לאנשים תאוה לקבור אחד את השני, לצער אותו, לעשות אותו כלום, ועוד נהנים מהמריבה והמחלוקת. אדם לא מפתח מהגיהנום, כי זה לעתיד, רק כשמקבל מכה ומתחיל לסבול רץ לבקש מחילה.

וכשמבקשים מאדם מחילה - יש לו למחול, ואע"פ שחטא כנגדו מאד. דבאמת מה יש לבן אדם מזה שאינו מוחל לשני, וכי על ידי שהשני יסבול ויענש בקבר יועיל לו הדבר.

יש לדעת חומר הדבר של מבזה תלמיד חכם, כמה חמור הדבר, שהוא ממש מתעסק באש. והיה עובדא אצל הבית הלוי, שבא קצב א' לשאול שאלה על שור, והבית הלוי פסק לו שהשור הוא טריפה, והקצב החל לנוזף בבית הלוי כל מיני דברי גנאי, והבית הלוי מחרש, שותק ולא עונה. ולמחרת שחט אותו הקצב שור, והשור השתולל והרג אותו. ונגרם לבית הלוי צער רב מזה, שמא הוא גרם לעונשו, עד שאמר לו בנו הגר"ח ששמע איך שהבית הלוי אמר בשעת מעשה "אני מוחל, אני מוחל", ובוזה נחה דעתו של הבית הלוי.

ויש להתבונן מה הטעם שהקצב נענש לאחר שהבית הלוי אמר שהוא מוחל לו. ונראה ע"פ דברי הגמ' ברכות י"ט א' אמר רבי יצחק כל המספר אחרי המת כאילו מספר אחרי האבן, ומקשה הגמ' איני והא אמר רב פפא חד אישתעי מילתא בתריה דמר שמואל ונפל קניא מטללא ובזעא לארנקא דמוחיה, ומשני שאני צורבא מרבנן דקודשא בריך הוא תבע ביקריה. ומבואר דעל ביזוי צורבא מרבנן דהיינו תלמיד חכם לא מהני מה שמוחל לו, כיון דקודשא בריך הוא תבע ביקריה, ולכך אף שהבית הלוי מחל לו לא הועיל לו. אלא דמ"מ נראה שאם הקצב עצמו היה בא לבקש מחילה יתכן שמהני, דכיון שבא ונכנע לפני התלמיד חכם ומבקש מחילתו מהני לו להתכפר.

וסיפר הגאון ר' שמחה זליג זצ"ל, דכשהגר"ח ברלין זצ"ל בא להתחיל לומר שיעור בוולאזין היו בחורים שרצו למנוע ממנו, והניחו שולחן בפתח מאחורי הדלת שלא יכנס, וכאשר ניסה להיזון שוב דחפו את השולחן. ובסוף אותם הבחורים לא היה להם יום טוב במשך כל ימי חייהם, כיון שביזו תלמיד חכם. ויש לדעת דבר נורא, כי אם נענש כאן בעולם הזה יותר טוב, כי זה רק זמני, אבל אם יענש בעולם הבא שם זה יהיה נצח. (אעלה בתמר)

שכר לכבד ת"ח

רש"י בספר יהושע (י"ד ט"ז) על הפסוק והארץ שקטה ממלחמה מביא מדרש תו"כ פ' אחרי, אברהם אבינו הוא שגרם להם שהארץ שקטה ממלחמה ארבעים שנה שנתעכבו במדבר בשכר שכבדו את הזקן בקרית ארבע שאמרו לו נשיא אלקים אתה בתוכינו עכ"ל. [ואע"פ שבני ישראל התעכבו במדבר מ' שנה בגלל חטא המרגלים צ"ל שהיה גם חשבון זה].

והנה אנשי ארץ כנען היו משוקעים בחטא, וכדכתיב בפרשת אחרי י"ח ג' וכמעשה ארץ כנען וגו' ופרש"י מגיד שאותן עממין שכבשו ישראל מקולקלים יותר מכולם, ואעפ"כ בשכר שבני חת כיבדו את אברהם, זכו כל הכנענים, כמה מאות שנים אח"כ, לחיות בארצם עוד מ' שנה. ואם זה שכר מכבד תלמיד חכם, מה נורא העונש של מבזה תלמיד חכם, דרח"ל אין רפואה למכתו. (אילת השחר חיי שרה כ"ג ו')

הלכתא רבתא לשבתא

משיעורי הגאון רבי בן ציון פלמן שליט"א

בהלכות קידוש

כתב המג"א סו"ס רע"א, דאם קידש ואח"כ נמצא שזה חומץ, יקח יין ויקדש שוב. ולגבי ברכת הגפן, אם לא היה בדעתו לשתות עוד יין יברך שוב על היין, ובאם היה בדעתו לשתות עוד יין, יקדש בלא ברכת הגפן. והגרא"ל הורה שבקידוש היום, דכל הקידוש הוא ברכת הגפן, ימלא כוס וישתה בלא ברכה ויצא ידי קידוש. (שיעורי הגר"צ פלמן שליט"א בקובץ מוריה ניסן תשנ"ט בשם רבנו)

יומא דהילולא - רבנו אריה לייב בעל השאגת אריה נלב"ע ט"ו תמוז תקמ"ה

רבנו רגיל לספר עובדות אודות גאון הגאונים בעל השאגת אריה. ולקטנו כאן מאשר הגיע לידינו

התפילין של השאגת אריה

אמר רבנו: בגמ' בברכות ו' א' איתא וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליו ויראו ממך ותניא ר"א הגדול אומר אלו תפילין שבראש. והנה כשאין פחד מאדם הלוש תפילין החסרון הוא בלבוש ולא בתפילין. ומסופר על בעל השאג"א שנסע פעם בעגלה והקיפוס גויים, וכשראו את השאג"א מעוטר בתפילין ברחו, ואמר שברחו לפי שראו את התפילין, ובעל העגלה אמר הרי גם אני מעוטר בתפילין, וא"ל דבגמ' כתוב אלו תפילין שבראש ולא כתוב על הראש, דלא מספיק מה דמונח בלבד. ועי' דברי אליהו על הגמ' בברכות הנ"ל דלא אמר תפילין שעל ראש או של ראש, אלא תפילין שבראש, כוננו אשר בראשו ובמוחו יהי כל הכתוב בתפילין וכו' ע"ש. (כי תבא כח, י)

ריחוק מעולם הזה

מובא על השאגת אריה, שפעם נאנח בהיותו בגלות כיון שזה גרם לו ביטול תורה. ותיכף באו לבקש רב לעיר מיץ וקיבלוהו לשם, ושאלוהו למה רק עכשיו הצטער על עריכת הגלות, וענה כי עד עכשיו לא הי' לו מזה ביטול תורה, וכיון שלא הי' לו מזה ביטול תורה אהב את זה, כי הגלות מרחיק אותו מלהיות לו שייכות לעוה"ז. (ימלא פי תהלתך ח"א עמ' ע"ו)

ובהזדמנות אחרת סיפר רבנו באופ"א: כשהחליט השאגת אריה לצאת לגלות היה נע ונד, ובכל מסעותיו היה אתו סיר קטן [טעפאלע], כפית, מזלג, וקצת שיבולת שועל, היות והיה מקפיד מאוד על איסור חדש של חו"ל. בכל מקום שהיה מגיע היה הרבנית אשת רב המקום מכינה לו תבשיל מזה. עד שפעם אחת הגיע לאמסטרדם, שם היה הרב ר' שאול מאמסטרדם, שהיה רב גדול וחיבר את הספרים בנין אריאל ותוספות חדשים. והרבנית אשת ר' שאול בישלה לו את הדייסה מהשיבולת שועל והגישת לשולחן. ובאותו זמן היה טרוד השאגת אריה בלימוד ומתוך המאמץ המחשבתי הניח את שתי ידיו בתנופה על השולחן ונשפכה הדייסה, והרבנית התרגזה, והיה לו צער גדול, ואמר השאגת אריה אם עד כי כך החליט להפסיק את נדודיו, ואמר רבנו שעיקר הטעם שהחליט להפסיק הוא בגלל שציער את הרבנית, שכל התועלת שהיתה לו בנדודיו לא עומדת אם זה כרוך בלצער לזולת, ומיד התגלגל הענין שביקשוהו לרבנות מיץ. (מזקנים אתבונן ח"ג עמ' 170)

אלף פעמים ש"ס

ואמר עוד רבנו שכל החריפים הגדולים הם בנויים על בקיאות, והשאגת אריה שהי' נחשב לחריף גדול מאד, וכמסופר שבימי חייו למד אלף פעמים ש"ס. והראה רבנו לדברי הגאון ר' גדליה רוטנבורג בהקדמתו לס' גבורות ארי עמ"ס תענית: ואח"כ שכהה מאור עיניו של בעל שאגת אריה זצ"ל זכיתי עוד לשמש אותו, וקריתי לפניו ממש כל חודש כל הש"ס מדי יום ביומו הגמרא בלי רש"י ותוס', ואך לאדכורי בעלמא, כי מיד שפתחתי במאמר אחד לדבר הוא היה אומר להלן בע"פ, וכן בקרתי לפניו אלפסי ורמב"ם ורא"ש וטור וש"ע אך לשון המחבר, וכן ספרי ראשונים שאלות דרב אחאי והלכות גדולות, וסדר קדשים היה אצלו ממש כמונח בקופסא, ומגדולת חריפותו ובקיאותו והתמדתו ופרישותו וחסידיקותו בקי בכל התורה בגללה ובנסתרה.

ואמר רבנו שידוע שסדר הלימוד שלו היה שלמד כל יום בערך כמאה דף חדשים, ועוד חזר על המאה דף שלמד אתמול, חוץ משאר הלימודים שלמד. וסיים בערך פעם בחודש את הש"ס. (כ"ת)

חשש גניבה

סיפר רבנו: בעל השאגת אריה כאשר היה בגלות דרש ברבים ולא גילה מיהו, עד שפעם אחת אמרו 'זה בדיוק השאגת אריה' דהיינו שגונב ד"ת של השאגת אריה, אמר אם הגיע עד כדי כך... מאז החל לגלות שהוא בעל השאגת אריה. (מזקנים אתבונן ח"ג עמ' 153)

מתי תתקיים ברכתו

בעל השאגת אריה ברח את רע"א והנתיבות כשהיו נערים שיהיו גדולי תורה. שנים רבות אח"כ כשהגיע הרע"א לזקנה אמר: השאגת אריה ברח אותי, ואני כבר כבן שבעים שנה, מתי תתקיים ברכתו. (מזקנים אתבונן ח"ג עמ' 155)

והסביר רבנו דהרע"א אחז שלדרגה שהוא יכול להגיע מברכתו של השאג"א הוא לא הגיע, ולכן אמר מה שאמר. (שם)

פלפול בסוגית עשרה דברים

סיפר רבנו, שכשהגיע השאגת אריה לעיר אחת ורצו אנשי העיר לכבדו שידרוש שאלו אותו באיזו סוגיא בש"ס הוא רוצה לדבר, אמר להם באיזו סוגיא שאתם רוצים, וניסו להכשילו והביאו סוגית הגמ' ב"ב י' ע"א עשרה דברים קשים נבראו בעולם, הר קשה ברזל מחתכו, ברזל קשה אור מפעפעו, אור קשה מים מכבין אותו, מים קשים עבים סובלים אותו, עבים קשים רוח מפזרתו, רוח קשה גוף סובלו, גוף קשה פחד שוברו, פחד קשה יין מפיגו, יין קשה שינה מפכחתו, ומיתה קשה מכולם [וצדקה מצלת מן המיתה]. וחשבו מה יהיה לו לומר שם. עיין השאגת אריה בגמרא ואחרי כמה דקות אמר להם דרשה עמוקה על סוגית הר, על סוגית רוח, וכן הלאה, עשרה סוגיות עמוקות, פלפול חריף מאוד שלא מצאו בו ידיהם ורגליהם. (מזקנים אתבונן ח"ג עמ' 182)

אורייתא קא רתח

השאגת אריה פעם נ"נ עם הגר"א בלימוד, ותוך כדי ויכוח רתח השאג"א מאד, וכשראה כך הגר"א הפסיק מיד, וביאר משום דאמרו חז"ל צורבא מרבנן דרתח אורייתא היא דקא מרתחא ביה (תענית ד, א), והוא מפחד לעשות מלחמה עם תורה. (שם עמ' 210)

אין זמן לחטוא

והביא רבנו שמספרים שלפני פטירת השאג"א אמרו הח"ק שיגיד וידוי, ואמר מתי היה לי זמן לחטוא, כל הזמן למדתי. (שם עמ' 55)

ספר שאגת אריה

סיפר רבנו שראה אצל ר' שמחה זעליג בבריסק שהיה לו דפוס ראשון של השאגת אריה שהוציא בחייו שהכיל מעט דפים, שמחמת עוניו של השאגת אריה הדפיס את הספר בר"ת רבים מאד מפני יוקר הדפוס. וכתב שם אני הקטן אריה המכונה ליב הנקרא בפי כל רבי ליב ראש ישיבה. [שהיה ראש ישיבה במינסק] (מזקנים אתבונן ח"ג עמ' 182)

תורה מתוך הדחק

השאגת אריה כתב את ספרו כשהיה עני מרוד, ואת ספרו טורי אבן כתב כשהיה כבר רב במיץ והיה לו תנאים טובים וישוב הדעת מבחינה כלכלית. ואומרים בשם הגר"ח שספר שאגת אריה עולה על הטורי אבן בחריפותו כי זה היה תורה מתוך הדחק. (שם עמ' 200)

לימוד בספר שאגת אריה

שח רבנו, שאביו של רבי שמחה זליג היה ת"ח גדול, והיה שמש בית דין, והיה אומר לבנו שמדי שבוע בליל שבת יאמר לו מערכה מספר שאגת אריה. (שם עמ' 87) [כבר הבאנו בגילון שבועות שהגרש"ז עצמו שינה והנהיג שיאמרו לפניו כל שבוע מתשובות הרע"א].

העלון יוצא ללא מטרת רווח, ואפשר לצלם לזיכוי הרבים בלבד.

להערות הארות הוספות מנויים ורעיונות ניתן לפנות keailtarog@gmail.com

לתרומות הנצחות והפצה ניתן לפנות ל 0527680034 בשעות בין הסדרים